

ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ “ЗА” І “ПРОТИ”

В. В. Кириченко, м. Житомир

Право політичного вибору забезпечує реалізацію однієї з базових екзистенційних потреб особистості; воно пов'язане з бажанням пересічної людини бути суб'єктом державного управління, відчувати свою причетність до життя громади. Однак на практиці вияв суб'єктності людини в реалізації своїх політичних прав та обов'язків характеризується суперечливістю, невисоким рівнем усвідомленості та обізнаності, про що свідчать результати емпіричного дослідження мотиваційних чинників вибору українською молоддю політичних партій, за які вона голосує під час виборів до парламенту країни. Хоча провідні мотиваційні чинники політичного вибору студентської молоді пов'язані зі здатністю суб'єктів політичного процесу відстоювати інтереси народу та гуртувати людей навколо певної національної ідеї, питома вага саме зовнішніх ситуативних чинників вибору, а не внутрішніх ідеологічних переконань є суттєвою. У процесі політичного вибору молоді задіяні психологічні механізми групових ідентифікацій: орієнтація на думку більшості, потреба в лідері як захисникові членів групи, групова диференціація на рольові позиції “ми” і “вони”.

Ключові слова: свобода вибору, політична свідомість, політичний вибір, особистість, студентська молодь.

Проблема. Світ і соціальне середовище мають безліч варіантів розвитку, дуже багато можливостей і ресурсів для того, щоб людина відчувала себе по-справжньому вільною. Право вибору, чи то в повсякденній діяльності, чи на рівні життєвого вчинку, є суттю особистісної суб'єктності, яка на рівні побутового світогляду розцінюється як головна життєва цінність, екзистенційна основа буття. Для пересічної людини головним залишається відчуття того, що все, що відбувається в її житті, є результатом зваженого вибору, який був здійснений з позиції власного “Я”.

Свобода – це предмет багатьох публічних обговорень та наукових пошуків. У всі часи і в більшості культур вона залишається найбільш запотребованою як матеріал для побудови психологічного портрета героя, реконструкції подій, відтворення моделей соціальних відносин у сюжеті – у літературі, кіномистецтві, живописі та музиці. У ментальну культуру пересічного громадянина просочується ідея суцільної, всюдисущої свободи “усіх і кожного”, яка дає безмежні можливості та обмежені обов'язки. Суспільний історіогенез супроводжується постійною боротьбою людини

за незалежність від обставин, умов існування, соціальної системи та інших зовнішніх обмежувальних умов.

У сучасній політичній культурі України, на думку Є. І. Головахи, залишається чимало радянсько-соціалістичних атавізмів, які формують групове ставлення до політики як певного статусного ресурсу, що має більше “прав”, ніж “зобов’язань”. Донедавна між молоддю і державою вибудовувалася патерналістична модель відносин, яка лише останнім часом почала набувати ознак демократичного і ліберального ставлення до людини (держава для людини, а не навпаки) [6]. Активним політичним рушієм суспільних змін була і залишається молодь; вона легко приймає будь-яку ідею та готова її реалізовувати, що може призвести до спроб використання її політичної активності в корисливих цілях. Тому актуальним є вивчення того, наскільки відчутними в аспекті мотивації політичного вибору є ті зміни в українському суспільстві, які відбулися впродовж 2013–2014 років.

Метою нашого дослідження було визначення того, наскільки усвідомленим та зваженим є політичний вибір сучасної молоді. Ми спробували дослідити політичні вподобання студентства та здійснити їх психологічний аналіз у ракурсі тих подій, на тлі яких відбувається виборчий процес, і дати психологічне пояснення отриманих результатів з огляду на соціально-психологічні закономірності, які лежать в основі процесів групової поляризації та диференціації. *Гіпотеза* нашої роботи полягає в тому, що політичний вибір осіб юнацького віку визначається зовнішніми ситуативними чинниками, які відображають суспільно-політичні настрої, пов’язані з АТО, анексією Криму, та загалом актуалізацію в політичному просторі країни етнічної та національної ідентичності українців; меншою мірою політичний вибір юнацтва відображатиме усталену політичну традицію країни та орієнтуватиметься на рівень професіоналізму політиків.

Свобода вибору залишається гострою і не розв’язаною до кінця проблемою у свідомості багатьох людей. Вона і сьогодні є спекулятивною темою, яку порушують ті, хто хоче скористатися наслідками масового невдоволення і “народного гніву”, який виникає в результаті обмеження громади “у чомусь”. Та чи справді людина бажає бути вільною, чи всі свідомі члени спільноти готові жити самостійно та відповідально, не вдаючись до свавілля? Наріжним каменем екзистенційних викликів сучасної постнекласичної науки є не лише пошук індивідуальності, а й не менш важливі цілі – з’ясування можливості цієї унікальності досягти [4; 13; 15].

Свобода виявляється в здатності людини вибирати з численної множини можливостей та діяти як незалежне, автентичне “Я”. Вільна людина здатна до самоконструювання; внутрішній неспокій змушує її постійно працювати над собою, змінювати світ і змінюватися. Свобода

робить людину незалежним суб'єктом, і ключовим словом є саме “робить”: вільним може бути лише той, хто здатен до праці; в іншому випадку той, хто “не працює”, є підневільним життєвих обставин, оточення та заручником самого себе.

У сучасних умовах розвитку суспільства, в епоху міжкультурної європейської інтеграції середовище може запропонувати людині безліч можливостей розвитку, які максимально враховують її природу та внутрішній потенціал з погляду виконання певної суспільно корисної роботи. Феномен людської інтеграції в будь-якому вияві, від перших примітивних об'єднань представників *homo sapiens* до сучасних демократичних держав, є, на думку Б. Ф. Поршнєва, порушенням базових прав і свобод людини [11]. Дослідник вважає, що формування територіальної та культурної єдності певного “ми” вимагало від людини так чи інакше жертвувати власним “Я”. Повноправне членство в групі здобувалося, якщо адепт свідомо (чи на рівні поведінкових виявів) приймав норми, традиції, спосіб життя та інші елементи культури групи [10]. Незважаючи на нездоланне особистісне прагнення до свободи більшості людей, усі їхні дії та вчинки, індивідуальна та колективна історії життєвого шляху свідчать, що фінальна частина подорожі людини в пошуках свободи завершується цілковитою її втратою. Прагнення бути вільними для більшості пересічних людей реалізуються в добровільному передаванні відповідальності за своє життя в руки іншого суб'єкта, який знає куди йти, що робити і готовий відповідати за суспільне благо кожного.

Політика – це інструмент державного управління, який виникає для того, щоб різновекторну активність людей організувати в певне соціально корисне річище. “Заходячи в стосунки один з одним, індивіди ніби наперед погоджуються з потребою взаємного зіставлення й визначення позицій, у яких одні з них обов'язково мають домінувати, а інші – підпорядковуватися, а радше і підпорядковуватися, і домінувати мають одні й другі, тільки в різних аспектах і напрямках” [4, с. 18]. У разі загальної згоди громади груповій меншості делегуються права керівництва більшістю, що відтак формує особливу систему соціальної стратифікації, побудовану за принципом “домінування-підпорядкування”.

Відповідно до постулатів філософії М. Гайдеггера буття людини розгортається у двох вимірах: “*das Man*”, у межах якого людина виступає як “соціальний автомат”, мислить і діє знеособлено, згідно з тим, що роблять та думають інші, і “*Da sein*” – буття в екзистенційному вимірі самоконструювання [14]. “Невизначене-особисте” здійснює свою диктатуру над людиною, щоб зняти з неї особисту відповідальність і взяти на себе увесь тягар людського існування. Воно гарантує людині спокій, безпеку, упевненість в обмін на втрату нею власної індивідуальності, тобто відмову від самої себе.

У “Філософії теорії держав” Б. Бозанкет намагався розвінчати міф ліберальної держави. Як форма державного устрою, лібералізм ідеально вирішував проблему співіснування індивіда і держави, проте при постановці питання Бозанкет зіткнувся з парадоксом, який він констатував як антагоністичність закону і держави сутності людського “Я” [3, с. 76]. Завдання держави – забезпечувати співіснування багатьох людей, що змушує підпорядковувати інтереси окремих індивідів інтересам інших, орієнтуватися на групову систему цінностей та мислити з позицій “ми”.

Організація спільної активності та перерозподіл владних повноважень у суспільстві може відбуватися як у формі фізичного примусу та формування страху, що на ранніх етапах розвитку держави використовується як основна форма групової інтеграції, так і у формі ідейного переконання, що змушує людей добровільно жертвувати своїми правами та свободами в “ім’я чогось”. Г. Г. Почепцов зазначає, що “політик покликаний об’єднувати навколо себе населення, служити для нього певним засобом захисту. Лідери нації високо оцінюються тоді, коли вони не просто можуть побачити майбутнє, а й здатні повести народ до нього” [12, с. 313].

У трактаті “Держава” Платон описує ідеальну модель соціальної стратифікації, яка містить чотири основні категорії людей: “мислителі”, на яких покладаються функції державного управління; “воїни”, обов’язком яких є захист населення полісу-держави; “ремісники”, на яких тримається матеріальне виробництво, і “раби”. Завданням аристократів було виокремити думки, ідеї, погляди, які “жили серед народу”, та узагальнити їх таким чином, щоб кожен вірив у те, що саме ця “світла ідея” є тим, заради чого й живе людина (у глобальному масштабі) або від чого залежить її добробут (у короткотерміновій перспективі). Надлишок демократії породжує тиранію, тому нею не потрібно зловживати. Лідер зможе повести народ за собою, якщо в інформаційному середовищі підтримується “божественний” образ людини, яка має феноменальні здібності або ж пов’язана з потойбічними силами. Саме через це усі єгипетські фараони були синами верховних богів, а очільник Католицької церкви Папа Римський – намісником Бога на землі. Середньовічні правителі намагалися оточити себе різного роду пророками та віщунами (Алессандро Каліостро, Нострадамус). Навіть у XXI ст. непоодинокими є випадки виявлення довіри до людей, наділених “надприродними здібностями”, в процесі ухвалення політичних рішень українськими можновладцями. Згадаймо, наприклад, сумнозвісного лікаря “Пі” Андрія Слюсарчука. Міфи, якими “обростає” життєвий шлях політичного лідера, свідчать про те, що “людина з народу” здатна на вчинки, які не під силу звичайній людині, що дає йому право претендувати на лідерські позиції в групі.

Підпорядкування активності більшості членів громади спільній меті вимагало координації фізичної і розумової активності як шляхом зовнішнього обмеження свободи дій людини, що свого часу породило феномен рабства, так і шляхом ідеологічного впливу, що було набагато продуктивнішим з погляду управління. *Віра в спільну ідею* виявилася потужною консолідаційною силою, яка без штучного обмеження свободи скеровувала активність групи людей у певне річище. Груповий лідер має повноваження виносити на розгляд громади окремі питання, які стосуються меж його компетенції [8]. Громадська думка в цьому випадку формується як реакція “схвалення” чи “осуду” – публічно розголошеної інформації. У полі громадської думки можуть обговорюватися питання, які не стосуються особистого блага окремо взятого члена громади. Це підтверджує тезу про те, що народжуються вони не в лоні колективного свідомого, а в процесі розумової діяльності окремої людини чи обмеженого кола людей, які вміло озвучують те, чим живе народ.

Політичний вибір передбачає добровільну згоду суб’єкта соціальних відносин на делегування групі людей (політичній еліті) права здійснювати державне керівництво в різних сферах життєдіяльності. Право вибору дає людині можливість відчувати свою причетність до політичного процесу, управління життям країни, громади, міста, територіальної спільноти. Е. Ф. Зеєр основною проблемою особистісного розвитку вважає тотальне невміння вибирати та відповідати за свій вибір [7].

У дослідженні, яке проводилося на території Житомирської і Вінницької областей, взяли участь 237 осіб юнацького віку (студенти 2–3-го курсів віком 18–21 рік). Процедура дослідження передбачала письмове анонімне опитування напередодні (25 вересня – 6 жовтня) позачергових парламентських виборів 2014 р. Опитувані мали відповісти на два запитання:

- 1) Якби вибори до Верховної Ради відбулися сьогодні, то за кого скоріше за все Ви б голосували?
- 2) Що вплинуло на Ваш політичний вибір? Оберіть, будь ласка, не більше трьох із запропонованих варіантів відповіді.

Відповідаючи на перше запитання, досліджувані мали обрати із запропонованого переліку одну з політичних сил: ВО “Батьківщина”, Радикальна партія Олега Ляшка, Громадянська позиція, Комуністична партія України, Народний фронт, Блок Петра Порошенка, ВО “Свобода”, Самопоміч, Партія регіонів, партія “За мир та процвітання”. Список партій та блоків, які містив опитувальник, формувався з урахуванням реального розподілу політичних сил у країні. До запропонованого списку увійшли як партії і блоки, які реально брали участь у передвиборних перегонах, так і ті, які вибули з передвиборної боротьби через низький рівень народної довіри (Партія регіонів) або ж зовсім не виявили себе на

політичній арені України (партія “За мир та процвітання”). У межах другого запитання досліджувани мали можливість обрати щонайбільше три з десяти запропонованих мотиваційних чинників, які вплинули на їхні політичні вподобання. Список мотиваційних чинників формувався на основі частотного аналізу результатів опитування. Воно було спрямоване на вивчення основних орієнтирів, якими керуються молоді люди в процесі політичного вибору. Виявилося, що на політичний вибір студентської молоді впливають найбільшою мірою такі мотиваційні чинники:

- відстоювання інтересів народу (64% від загальної кількості досліджуваних);
- патріотизм та розвиток національної ідеї (53%);
- наявність розгорнутої програми з подолання економічної кризи (23%);
- відсутність корупції (19%);
- мій вибір має випадковий характер (18%);
- особи політиків, представлених у списках партії (16%);
- прозорість та незаангажованість діяльності політиків (14%);
- партію підтримує більшість людей, яких я знаю і думка яких для мене є цінною (11%);
- попередні заслуги партії, її внесок у розвиток країни (10%);
- привабливість реклами партії, ефективність рекламних образів (3%).

(Примітка: Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.)

Як видно з результату аналізів мотиваційних чинників політичного вибору студентства напередодні парламентських виборів 2014 р., головним аргументом на користь підтримки тої чи іншої політичної сили є *відстоювання інтересів народу*. У масовій свідомості політичний лідер асоціюється насамперед з персоною, здатною захистити права та свободи інших людей, стати на захист народу в боротьбі з “ворогом”. У соціальному середовищі створюється образ лідера-захисника, який завдяки своїм надприродним здібностям і феноменальним можливостям спроможний захистити людей від усіх негараздів.

На думку Т. Адорно, у суспільстві споконвіку існує низка соціально-рольових утворень, які користуються беззаперечною довірою в пересічних членів спільноти [2]. Так, психологічна роль “батька” (“матері”) має особливі традиційні форми взаємодії між ним (нею) і його (її) дітьми. Ця роль, стверджує А. Адлер, передається через покоління за допомогою низки трюїстичних тверджень: “батько в сім’ї – голова”, “батька потрібно поважати”, “батько своїх дітей не покине” [1].

Патерналістичні системи державного управління мають усі ознаки авторитаризму: підтримка культу особистості керівника (“батька”), безза-

перечне визнання правдивості та доцільності його діяльності, лояльність до окремих дій та оцінка його діяльності через упровадження специфічних моделей сприймання (“усе, що робить керівник, – на користь народу”; “лідер захистить нас від ворога”). Потреба у відстоюванні інтересів народу загострюється в разі виникнення реальної небезпеки агресії з боку ворожого “вони” і, що трапляється частіше, у випадку формування колективного почуття страху та панічних настроїв засобами масової інформації. В умовах протистояння з ворогом народ може багато пробачити своєму лідерові, у тому числі низький рівень життя, відсутність нормальних умов існування та лобювання власних інтересів, що подається як турбота про загальне благо. Не секрет, що в авторитарних системах державного управління, які базуються на побудові уявної чи реальної опозиції деякому “зовнішньому ворогові”, рейтинг народної довіри до керівництва країни наближається до стовідсоткової позначки.

Не менш важливим мотиваційним чинником (на нього вказали 53% респондентів) виявилася *патріотична спрямованість політичної сили і розвиток національної ідеї*, яку підхопили більшість політичних сил на тлі протистояння країни збройній агресії східного сусіда. Обираючи політичну силу, пересічні громадяни шукають те об’єднання, яке відповідає основним ознакам спільності на рівні групового “ми”. Юнацький вік є найбільш сензитивним для формування его-ідентичності; і якщо донедавна в системі особистісної самоідентифікації ролі позиції “українця”, “патріота” чи “громадянина України” залишалися менш помітними серед інших ролєвих ідентифікацій, то на тлі протидії зовнішньому ворогові саме вони стали диспозиційною основою групової інтеграції. Партійні списки політичних партій та блоків наповнюються “людьми з народу”, які у 2014 р. були представлені особами командирів добровольчих батальйонів, борців за свободу, політв’язнів, котрі популяризують ідею “всеукраїнського об’єднання” заради миру.

Децю меншу мотиваційну силу мають чинники, пов’язані з *промисловим розвитком суспільства та подоланням економічної кризи (23%) і боротьбою з корупцією (19%)*. Це свідчить про те, що центр суспільної домінантності в переддень виборів змістився на схід країни. На тлі бойових дій проблеми особистого добробуту і якості життя стають другорядними та менш актуальними. Але, зауважимо, не всі представники молоді є самостійними суб’єктами економічних відносин, що робить далекими для них проблеми, пов’язані з матеріальним виробництвом та корупцією.

Значна частина досліджуваних (18%) пов’язує свій вибір з *випадковими обставинами*: подобається назва політичної сили або ж вибір робиться за принципом “точно не за цих”.

Менший вплив на політичний вибір молоді мають чинники, пов’язані з прозорістю та незаангажованістю діяльності політиків (14%);

особами, представленими в партійному списку (16%), та попередніми за-слугами політичної сили (10%). Найменше молоді люди орієнтуються на рекламну активність політиків у процесі виборчих перегонів, що свідчить про значний ступінь недовіри до цих осіб (3%).

Результати дослідження політичних уподобань студентської молоді показують, що більшість юнаків і дівчат віддають перевагу Блокові Петра Порошенка (39%) та Радикальній партії Олега Ляшка (25%); менш популярними є ВО “Батьківщина” (10%) та ВО “Свобода” (7%). Ще нижчий рейтинг довіри до таких політичних партій та блоків, як Громадянська позиція (Анатолій Гриценко) (5%), Народний фронт (5%), партія “За мир та процвітання” (5%), Партія регіонів (2%), Самопоміч (2%). “Нульовий” рейтинг має Комуністична партія.

Цікавим видається той факт, що 5% досліджуваних на позачергових парламентських виборах ладні віддати свій голос за партію “За мир та процвітання”, яка, власне, ніколи не існувала в політичному просторі України та була внесена в загальний список, аби перевірити усвідомленість та зваженість політичного вибору сучасної молоді. Політичний неймінг є дієвим інструментом впливу на масову свідомість пересічних громадян, які оцінюють політичні сили часто лише за зовнішніми атрибутами, хаотично вихопленими з інформаційного потоку. Назва політичної партії – це перше, на що звертає увагу і що оцінює та критикує людина, і якщо ця назва хоч якоюсь мірою асоціюється з намірами партії працювати на загальне благо, яке в переддень парламентських виборів у більшості асоціюється з “миром”, “добробутом” та “процвітанням”, то вона може розраховувати на додаткові відсотки виборчої прихильності та місця в парламенті, вважає О. Г. Конфісахор [9].

Феноменом українського соціокультурного простору є несформованість політичної традиції як такої. Порівняно з політичними системами країн Заходу, де існує історична традиція політичної діяльності, на політичній арені України з періодичністю в п’ять років з’являються і зникають політичні об’єднання. Щоправда, зникають їхні назви та ідейні переконання – не зникають люди, які можуть протягом свого політичного життя стояти “як по праву, так і по ліву руку короля”.

Віддаючи свій голос за політичну партію, людина намагається отождентити себе із соціальною групою, яка вже має певні можливості чи ресурси та може реально щось змінити чи долучитися до боротьби за громаду. У людей на підсвідомому рівні зберігається прагнення до об’єднання із сильною більшістю, лідер якої буде відстоювати їхні інтереси та персонально відповідає за “щасливе майбутнє”. Результати соціологічних опитувань напередодні виборів оприлюднюються для того, щоб зорієнтувати цільову аудиторію на певну більшість, яка відображає інтереси окремих груп населення (наприклад, політична більшість, яка пред-

ставляє інтереси жителів Донбасу, чи політична більшість, яка лобіює інтереси працівників аграрного сектору економіки). З цих позицій можна зрозуміти причини значного відхилення результатів опитування електорату окремими соціологічними агентствами, які суттєво додають відсотків у рейтинг популярності окремих кандидатів та політичних партій порівняно із загальноновизнаними національними опитуваннями. Не визначившись у політичних уподобаннях, частина населення в останній момент може зробити свій вибір на користь політичної більшості, яка буде привабливою лише тому, що підсвідомо асоціюється із “силою” (фізичною, економічною, психологічною), яка здатна стати на захист особистих інтересів пересічних громадян, – порівняно з “меншістю”, яка може сприйматися як незахищена і вразлива. Свобода волі для пересічних людей – це насамперед можливості та права; незначна частина людей усвідомлює, що можливості передбачають ще й обов’язки. Страх перед обов’язками змушує людей перекладати увесь тягар своєї долі на чужі плечі. Загальна невизначеність у суспільстві залишає людям останню надію на те, що прийде “хтось”, хто зробить їхнє життя кращим; люди звикають жити думкою про “недалеке колись”, у якому буде краще, ніж сьогодні. Віра в “щасливу долю” формує ставлення до політичного вибору як своєрідної лотереї, у якій удача може нарешті усміхнутися, і якщо цього не трапляється – суспільна маса вчергове вірить, що нова влада буде кращою, ніж попередня, а новий “місяць” нарешті зробить їх щасливими.

Висновки. Результати нашої роботи мають дискретне значення; їх не можна екстраполювати на виборчу поведінку молоді в перспективі, але на їх основі можна сформулювати низку констатацій і припущень. З огляду на інтенсивні процеси консолідації з європейською спільнотою можна говорити про формування соціально-групових диспозицій на рівні “и” – європейська спільнота – і “вони” – радянське минуле, що відобразатиме ідеологію тих політичних сил, які беруть участь у парламентських виборах (молодь здебільшого підтримує політичні сили проєвропейського спрямування). В арсеналі дієвих засобів політичного впливу на українців досі ефективними залишаються маніпулятивні технології, пов’язані з політичним неймінгом, які схиляють виборців до підтримки групової більшості, а не тієї групи людей, які реально здатні здійснювати ефективне державне управління.

Незважаючи на домінування серед мотиваційних чинників політичного вибору студентської молоді патріотичних і національних ідей, спрямованих на відстоювання інтересів народу, досі тут значну роль відіграють зовнішні чинники, а не внутрішні ідеологічні переконання. Політичний вибір молоді часто-густо здійснюється на основі ситуативної симпатії до політика, проте, як показали результати проведеного нами

дослідження, здебільшого цей вибір є виявом не підтримки якоїсь політичної сили, а опозиції щодо іншої (“точно не за цих”).

У перспективі плануємо визначити психологічні детермінанти формування соціально-рольової диспозиції “ми-вони” та ефективності її реалізації в процесі виборчих перегонів.

Л і т е р а т у р а

1. *Адлер А.* Понять природу человека / Альфред Адлер. – СПб. : Академический проект, 1997. – 256 с.
2. *Адорно Т.* Исследование авторитарной личности / Теодор В. Адорно. – М. : Астрель, 2012. – 480 с.
3. *Богомолов А. С.* Английская буржуазная философия XX века / Богомолов Алексей Сергеевич. – М. : Мысль, 1973. – 317с.
4. *Боришевський М. Й.* Особистість у вимірах самосвідомості : [монографія] / М. Й. Боришевський. – Суми : Вид. будинок “Еллада”, 2012. – 608 с.
5. *Васютинський В.* Інтеракційна психологія влади : монографія / Вадим Васютинський. – К. : Київ. славіст. ун-т, 2005. – 492 с.
6. *Головаха Е. И.* Политический выбор молодежи Украины / Е. И. Головаха // Проблемы політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН. – К., 2001 – Вип. 3 – С. 174 – 178.
7. *Зеер Э. Ф.* Психология профессионального развития / Э. Ф. Зеер. – М. : Академия, 2009. – 240 с.
8. *Кириченко В.* Психологія інформаційної діяльності : навч. посіб. / Віктор Кириченко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2014. – 130 с.
9. *Конфисахор А. Г.* Психология власти / А. Г. Конфисахор. – 2-е изд., перераб. и доп.–СПб. : Питер, 2004. – 235 с.
10. *Лурье С. В.* Психологическая антропология: история, современное состояние, перспективы : учеб. пособие для вузов / С. В. Лурье. – 2-е изд. – М. : Академический проект : Альма Матер, 2005. – 624с. – (“Gaudeamus”).
11. *Поршнев Б. Ф.* Социальная психология и история / Б. Ф. Поршнев. – М. : Наука, 1979. – 232 с.
12. *Почепцов Г. Г.* Имиджеология / Г. Г. Почепцов. – К. : Ваклер, 2004. – 576 с.
13. *Титаренко Т. М.* Розуміння та інтерпретація особистого досвіду / Т. М. Титаренко // Проблемы психологічної герменевтики : монографія / [за ред. Н. В. Чепелевої]. – К. : Міленіум, 2004.–С. 149–180.
14. *Хайдеггер М.* Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер. – [сост., пер. с нем. и коммент. В. В. Бибихина]. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
15. *Ясперс К.* Психологія світоглядів / Карл Ясперс ; [з нім. пер. О. Кислюк, Р. Осадчук]. – К. : Юніверс, 2009. – 464 с.

R e f e r e n c e s

1. Adler, A. (1997). *Ponyat prirodu cheloveka* [Understanding human nature]. – St. Petersburg : Akademicheskii proekt Publ. (rus).
2. Adorno, T. (2012). *Issledovanie avtoritarnoy lichnosti* [The authoritarian personality]. Moscow : Astrel Publ. (rus).

3. Bogomolov, A. S. (1973). *Angliyskaya burzhuznaya filosofiya XX veka* [English bourgeois philosophy of the XXth century]. Moscow : Mysl Publ. (rus).
4. Boryshevskiy, M. Y. (2012). *Osobistist u vymirakh samosvidomosti* [Personality in self-awareness dimensions]. – Sumy : Yellada Publ. (ukr).
5. Vasiutynskiy, V. O. (2005). *Interaktsiina psikhologhia vldy* [Interactive psychology of power]. Kyiv : Kyiv University of Slavik Studies Publ. (ukr).
6. Golovakha, E. I. Politicheskiy vybor molodezhi Ukrainy [Political choices of Ukrainian youth]. *Problemy politychnoi psikhologii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy* [Issues of political psychology and its role in the development of the Ukrainian state], Issue 3, pp. 174–178 (rus).
7. Zeer, E. F. (2009). *Psikhologiya professionalnogo razvitiya* [Psychology of Professional Development]. – Moscow : Akademiya Publ. (rus).
8. Kyrychenko, V. (2004). *Psikhologhiia informatsiinoi diialnosti* [Psychology of informational activities]. Zhytomyr : Publ. of Zhytomyr State University named after Ivan Franko (ukr).
9. Konfisahor, A. G. (2004). *Psikhologiya vlasti* [Psychology of power]. St. Petersburg : Piter Publ. (rus).
10. Lure, S. V. (2005). *Psikhologicheskaya antropologiya: istoriya, sovremennoe sostoyanie, perspektivy* [Psychological Anthropology: History, present status and prospects]. Moscow : Akademicheskii proekt: Alma Mater Publ. (rus).
11. Porshnev, B. F. (1979). *Sotsialnaya psikhologiya i istoriya* [Social Psychology and History]. Moscow : Nauka Publ. (rus).
12. Pochepstov, G. G. (2004). *Imidzhelohiya* [Imageology]. Kyiv : Vakler Publ. (rus).
13. Tytarenko, T. M. (2004). Rozuminnia ta interpretatsiia osobystoho dosvidu [Understanding and interpretation of personal experience]. *Problemy psikhologichnoi hermenevtyky* [Psychological issues of hermeneutics] (pp. 149-180). Kyiv : Millennium Publ. (ukr).
14. Haydegger, M. (1993). *Vremya i bytie: ctati i vystupleniya* [Time and Being: Articles and Speeches]. Moscow : Respublika Publ. (rus).
15. Yaspers, K. (2009). *Psikhologhiia svitohliadiv* [Psychology of world views]. Kyiv : Yunivers Publ. (ukr).

Кириченко В. В. Политический выбор студенческой молодежи: формирование позиции “за” и “против”

Право политического выбора обеспечивает реализацию базовых экзистенциальных потребностей личности; оно связано с желанием обычного человека быть субъектом государственного управления, ощущать свою причастность к жизни общины. Однако на практике проявление субъектности человека в реализации своих политических прав и обязанностей характеризуется противоречивостью, невысоким уровнем осознанности и осведомленности, о чем свидетельствуют результаты эмпирического исследования мотивационных факторов выбора украинской молодежью политических партий, за которые она голосует во время выборов в парламент страны. Хотя ведущие мотивационные факторы политического выбора студенческой молодежи связаны со способностью субъектов политического процесса отстаивать интересы народа и сплачивать людей вокруг определенной национальной идеи, удельный вес именно внешних ситуативных

факторов выбора, а не внутренних идеологических убеждений является существенным. В процессе политического выбора молодежи задействованы психологические механизмы групповых идентификаций: ориентация на мнение большинства, потребность в лидере как защитнике членов группы, групповая дифференциация на ролевые позиции “мы” и “они”.

Ключевые слова: свобода выбора, политическое сознание, политический выбор, личность, студенческая молодежь.

Kyrychenko V. V. Political choice of college students: formation of “for” and “against” positions

The right to choice provides for the implementation of individual basic existential needs. Political choices are associated with the human desire to be the subject of state government and to be involved in the community life. However, in practice manifestation of human subjectivity in the realization of their political rights and duties is characterized by contradictions, low level of awareness and knowledge, as it turned out from the findings of the empirical research of the motivational factors of youth electoral choice of the Ukrainian political parties at the parliamentary elections. Although leading motivational factors of student political choice are related to the ability of the political subjects to defend people’s interests and unite them around a national idea, the share of external situational factors of choice compared to the internal ideological beliefs is essential. Psychological mechanisms of group identifications providing for the process of youth political choices are the following: orientation to the majority, need for leaders who will be defenders of the group members, group differentiation between role positions of “us” and “them”.

Key words: freedom of choice, political consciousness, political choice, personality, students.